

שאלה ע"ב הנה אמרו (גדה ל): ומלמדן אותו כל התורה כולה וכו' וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו, ויש לחקור האם בת נמי המלאך מלמדה במעי אמה עכ"פ ההלכות שצריכה הבת שתהא יודעת?
שאלה ע"ג מה הטעם שאין האשה מברכת ברכת ברוך שפטרני, על בנה כשם שהאב מברך?

פתרון לחידודא- גליון ל"ז פר' שלח

שאלה ע"ד הנה אמרו חז"ל (סנהדרין קה): בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ובתלמידו, ויש לחקור האם סב מקנא בכנודו, דכי היכי דמצינו בני בנים הרי הם כבנים לגבי חיוב לימוד לבן בנו (יעו' קידושין ל). האם כן נימא דאין אדם מתקנא בבן בנו דבני בנים הרי הם כבנים?
שאלה ע"ה א' נהגו אינשי כאשר נשבר כלי בביתם אומרים מזל טוב, יש לחקור מהיכן המקור להאי מילתא?
ע"ז בספר אוצר י"ד החיים (אות רכ"ז) הביא בזה, ממה דאיתא במדרש תהילים (מזמור ל"ח דף כ"ו) וז"ל רבי יודן בשם רבי חמא לעתיד לבוא יושב מלך המשיח לימינו של הקב"ה ואברהם לשמאלו, ופניו של אברהם מתכרכמין והקב"ה מפייסו, הרי דפני אברהם נתכרכמו מטעם שלא הוא זכה להיות משיח. (ויעו"ע נמכתבים למערכת דברים ופלאים מרבנן ותלמידיהון)
ע"ח המקור למנהג זה, הוא מדברי השיטה מקובצת (מעילה יז ע"ב) וז"ל בזה תדעו נטרפא, כשאצא ואשבור כלי זכוכית שבבית, הרי מכאן להדיא המקור דהיכן שנשבר כלי זכוכית בבית הוא סימן טוב. (ויעו"ע במכתבים למערכת דברים ופלאים מרבנן ותלמידיהון)

מילי דאבות

פרקי אבות- פרק ה'

חמדת הדף

מסכת עירובין מדף ק"ב- סוף

דף ק"ב

עריסת תינוק האם מותר לטשטן מעלין סדין בכדי להחשיך לקטן

הני כיפא דארעא בזמן שיש בהם טפח אי נמי אין בהם טפח וכו' מביא מחצלת ופורס עליהן מאי טעמא מוסיף אוהל הוא ושפיר דמי- ומכוח דברי גמ' אלו פסק המחבר (סי' שט"ו ס"ב) דתוספת אוהל ארעי שרי בשבת, והרי (סי' להספק) הא דשרי תוספת אוהל בשבת, האם זה דווקא אם החלק הא' של האהל היה כבר לפני השבת ואז התירו, או דנימא דיכול אדם לעשות אהל קצת דליכא איסורא, ואחר זמן יוכל להוסיף עליה דהא עתה תוספת אוהל הוא, ובכעין זה נסתפק כאן המהרש"א, ובשו"ת רמ"ץ (סי' מ"א אות י"א) האריך בדברי המהרש"א, ובערך שי' (שם) כתב דליכא לעשות כ דהוי כחוכא ואטלולא, ומהו למד בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סי' ס"ד) דאסור לעשות לן בעריסת תינוק להשימ חלק בתחילת שבת ולאחר זמן להוסיף, כיון דהוי כחוכא וכדברי הערך ש, ועוד כתב שם דלא דמי לפי חבית שהתירו דבכא המטרה הוא לצל ואהנו מעשיו להגן על התינוק ואסור.

סכין מילה שנאבד או נשבר בשבת האם מותר לעשות חדש בשבת

(ע"ב) במתני' קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה- , וטעם ההיתור כתב ש"ך דאעפ"י דהוא רק מכשירי מצוה הותר לחתור לקשור, כיון דדא"א היה לעשותו מערב שבת, דהא נפסק הקשר בשבת לכן הותר, ויעו' בגליוני הש"ס (להגר"י ענגיל) שהביא מדברי שו"ת מהר"י ברונא (סי' מ"ג) שמשמע דלא כדברי רש"י שהוכיח מסוגיא דר"א דמילה דאם נאבד או נשבר האיזמל של המילה בשבת, אין לעשות סכין חדש בשבת, דמיקרי אפטר לעשותו מערב שבת יעו"ש, הרי דאפ"י שאם השבירה או האבידה היה בשבת, עכ"ז מיקרי אפטר לעשותו מערב שבת, ואפשר לתרוץ ולומר דאין כאן קושיא אדברי רש"י דכיון דסכין המילה שכיח הוא שיאבד אזי צריך המוחל להכין עוד סכין בכדי שאם יאבד או ישבר, משא"כ בכנוו של בית המקדש לא שכיח כל כך.

דף ק"ג
האם במילה יש איסור גזוז והאם בנוזל בעינין שיהיה צריך לשיער

חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן ובכאן אסור- וברש"י דאג"ג דכשהוא מתחן ביד נמי מתקן אותו- ויש לומר דגזוז מ"ז כיון דעביד כלאחר יד הותר, וברש"י הקשה דא"כ מילה נמי יאסר מטעם גזוז, ותי' דלא שייך גזוז אלא בגזוזו מחליף כצפורן ושיער, משא"כ במילה דתו אינו חודר לא שייך בזה גזוז, ועוד תי' דאין כאן משום גזוז דהא אפ"י לר"י דס"ל מלשאצ"ג אסור מ"מ אם כתבו הנוס' (שבת עג) דמזרח ר"י קבוצר בעינין שיהא צריך לעצים גזוז הרי הוא קבוצר לכן דווקא בשיער וצפורן ושיער אסור משא"כ בערלה אינו צריך לערלה, ולכאורה דברי הרש"ש צריך ביאור דהא הרמב"ן (שבת קט) ובשו"ת הרי"ש (סי' שצ"ד) כתבו להדיא שבגזוז אינו צריך שיהיה צריך לשיער לצפורן כי היכי דהגזיזה שיהיה במשכן היה שלא לצורך הצמר והשיער לא לצורך העור כבעורות תחשים וכדומה, ובשו"ת תורת חסד (סי' י"ב אות ו') כתב דאין במילה משום גזוז, כיון דלא מצינו איסור גזוז אלא בדבר שהוא גזוז לגופו כשיער וצפורן משא"כ הערלה הוא חלק מבשרו, ויעו"ע בזה בשו"ת אבני נזר (סי' קל"א אות ה').

חידוש של מרן הדברי יציב דאפשר לעשות קנין באבנט שהוא פחות מג' אצבעות

(ע"ב) במקום בגדים אפי' נימא אחת חוצצת שלא

שלא היה נראה השוב עכ"ז לא היה נתעפש האוויר, והרי הוא נס בתוך נס (חיד"א), וכתב בזה הן איש חי דמכאן מקום להאדם לגבור על יצרו, שאומר לאדם כיון שבאת מטיפה סרוחה ועפר מן האדמה, אי אפשר שלא תחטא, ולזה אמר כי בהתבונן האדם על מקום בית המטבחים בביהמ"ק, שמהטבע היה צריך שיהיו שם זבובים, ומ"מ מפני הקדושה אין שם זבוב, כן האדם שיקדש עצמו, אפי' שהוא מטיפה סרוחה ומעפר, יכול שלא לחטוא.

ואפשר עוד למאי דאמרו (ברכות סא.) דיער"ר דומה לזבוב וביארו המפרשים הדמיון לזבוב הוא דכמו הזבוב אפי' שהאדם משלחו ממנו, חוזר ובא עוד ועוד כן הוא היצר הרע יש עמו מלמחה מדידת משלחו והוא חוזר, אולם אין הזבוב בא אלא מקום שיש בו עיפוש וכנ"ל, ולא במקום נקי, ולכן האדם אשר במהותו צדיק הוא אפי' באם ח"ו יפול בפעם אחת לרשת היצר אם יש בו ת"י לא יהיה מקום מעופש ולא יכול היצר המרוזם לזבוב לנצחו. (מתמדי התורה)

משנה ו'- עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ, פי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמן, והמטה, והשמי, והכתב, והמכתב, וי"א אף המזיזין, וקבורתו של משה, ויאילו של אברהם אבינו, וי"א אף צבת בצבת עשוייה.

א- כתב בפירושו האי משנה בעינין יעקב (פסחים נד) וז"ל ראיתי הרבה טעמים בהמפורשים בזה, ולא מצאתי בהם נחת, על כן אמרתי כל כיוצא בזה שתיקתי יפה מדיבורי, כי כבוד אלוקים הסתר דבר, ובמהרש"א (שם) כתב דודאי הכל נברא המשך ששת ימי המעשה, אולם גמר הבריאה שלמה היה ערב שבת בין השמשות, אולם במדרש שמואל כתב להיפך דשונים הני דברים משאר כל הבריאות שבועולם, שכל הבריאה שבעולם, כבר הרי הקב"ה כל מה שישתלשל מזה בבריאה, חוץ מהני' י' דברים, שהיו נבראים בפני עצמם. (לקוץ הגרשוני)

ב- הנה בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' מ"ה) הקשה במקאן על מאי דאמרין (שבת לד:) דבין השמשות טפס יום ספק לילה, הא כיון דבתורה תניב ובוים השביעי שבת וינפש, הי דבכל יום השביעי שבת, הרי דמה שאמרו ד' דברים נבראו "בבין השמשות" דאי יום הוא, ולא ספק יום או לילה, ותירץ עפ"י מה שכתב התו"ש כאן דאין הכוונה שנבראו ממש, אלא שעלו במחשבה להבראות לאחר זמן, ואפשר עוד לתרוץ דהיו דכל אלו הדברים המנויים במשנתנו, היו ללאחר זמן ולא לעכשיו הוה כמלאכה שא"י"צ לגופה שלכ"ע הותרה בבין השמשות אם אינה עושה מעשה וכיון דהקב"ה הוא הכל ה' מאמרות ולא בעשייה הרי דהותר, ואפי' אם נימא דספק לילה הותר ככה"ג. (מתמדי התורה)

משנה ה'- עשרה ניסים נעשו לאלותינו בבית המקדש, לא הפילה אשה מריח בשר הקודש, ולא הסריח בשר הקודש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחים וכו'.

א- "לא הפילה אשה מריח בשר הקודש"- הביא התו"ש משם רש"י על אבות, דאפי' לא בקשה לא היו נותנין לה, והחיד"א בספר חסדי אבות הביא ממאי דהקשה בספר עץ אבות דדברי רש"י הוא גנד מגורא מפורשת (וימא פב) דפיקוח נפש הוא ונותנין לה, ולכן כתב דרש"י על אבות לאו מרש"י הוא, אולם החיד"א כתב דכיון דהטור והתוס' יחסו זה לרש"י ודאי מרש"י הוא, ובתוס' יו"ט תי' דיש נפק"מ אי הוי איברים שעל גבי המערכה לא היו נותנים לה, משא"כ בחלק הכהנים זה היו נותנים לה.

ובספר בנין יהושע (על אבות דר"י פרק ל"ה) הביא מדברי המהר"ל מפורא שכתב בפי המשנה, הדנס היה דאפי' אם הריחה ולא נתנו לה עכ"ז לא היה בזה פיקוח נפש ולא הפילה אשה מריח בשר הקודש, ובשו"ת הח"ס (אהר"ע סי' פ"ב) תי' דאירי באשה שלא הוכר עוברת שהדין היא שאין מאכילים אותה על פיה ובהכ"ג בעי הנס, ויעו' בתוספות חדשים שהביאו תי' זה בשם מהר"ר שאול מאמסטרדם. (מתמדי התורה)

ב- "לא הסריח בשר הקודש מעולם"- ידועה קושיית המזרחי (פר' צו) דמאי טעמא הצריכה התורה שבריה בכלי חרס ומריקה ושיטפה הכול שמתכות למאן דאמר לינה פוגמת, הא הו נותן טעם לפגם, דלשתייה לכלים דליהו כלי שאינם בני יומן והבליעה לא תיאסר, (וכקושיית התוס' ע"ז עו. ד"ה בת), ותי' בספר לוי' חן (פר' צו) דלמאי דאמרין הכא דלא הסריח בשר הקודש מעולם, א"כ תו לא היו נותן טעם לפגם, ולכן לא היו שום תקנה כי אם בשבירת החרס.

אולם כלי חסדה (פר' צו) נתקשה בזה דהא אדרבה איכא למימר דכיון דאי לא ישר ויבשל בו, הרי דאסר כל בשר הקודש שנתבשל, אפשר דאדרבה דככה"ג שבישל בה א"כ בשר קודש נעשה נס והסריח הבשר דליהו טעם לפגם ויותר הבשר באכילה, אולם יש בזה דבר נפלא שכתב בפענא ר"כ (פר' צו) דכיון דבקדושים תניב למשחה, ודרשינן (ובחים צא.) לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים, וכי היכי דהמלכים אינם אוכלים בנוזן טעם מתאמול אפי' שהוא לשבח לכל הצריכה התורה שבריה ולא מניה הנס של הסריח בשר הקודש. (מתמדי התורה)

ג- "ולא נראה זבוב בבית המטבחים"- יש לבאר דהנה אמרו הטבעיים שכשהאוויר מתעפש, נבראים הוובים, ובה שמה נבראים, חוזר האוויר להיות נקי, והנה בבית המקדש היה הנס דאפי'

במקום בגדים שלש על שלש חוצצות פחות משלש על שלש אינן חוצצות- יש להביא בכאן חיזונו הנפלא של מרן הדברי יציב (שיום הילולא דילה חל בשבוע הבעל"ט) בשו"ת דברי יציב (ח"מ סי' נ"ה) בדבר השאלה אם אפשר לקבל קנין באבנט שאין בו שלש על שלש, והביא מדברי שו"ת ברי צחק (ח"מ סי' ה') דזהו דבר פשוט דדווקא היכי דלא הוי בגד גמור אינו מקבל טומאה אלא בג' על ג' אולם היכא דהוא בגד גמור אפי' דלא הוי ג' אפשר מקבל טומאה, וכיון דמהני לגבי אפשר דמקבלת טומאה ודאי דמהני לקבלת קנין אף בפחות מג' על ג'.

והביא דאיה"ג דגלבי קבלת טומאה יש בזה פלוגתא בפחות מג', שאני התם דגזירת הכתוב מדכתיב והבגד דבעינן דווקא גע"ג משא"כ בקנין חליפין דתליא בחשיבות, אי בפשיטות י"ל דבגד גמור חשוב אפי' בפחות מגע"ג, ויעו"ש שנקט לדינא בפשיטות דיוכלים לעשות הקנין באבנט דלמסקנא קי"ל לא דמיקרי חציצה פחות מגע"ג אם הוי בגד גמור מקבל טומאה, ועוד דלדברי הגרעק"א (סי' קצ"ה ס"ב) שבתורת חיוב נקבה אפי' במשך פירות קר שלא תחתיב לתת הכלי, א"כ כיון דהיום האירוסין ונשיאום שלנו דהקנין הוא התחיבות בלבד ולא הקנאה ממש, ודאי דמהני אבנט אף בפחות מגע"ג.

דף ק"ד

האם דבר המונח על האדם משום רפואה חוצצת בטבילה

מילתא אגב אורחיה קמ"ל דגמי מסי- הנה יש להסתפק לגבי חציצה במי שצריך להשימ רטייה או תחבושת בכדי שלא יכנס לשם מים, אם מקרי ככה"ג מקפיד על זה, והוה חציצה, או דכיון דאין הקפידה שחמת עצמו מאלא שחמת שרועה להתרפאות לא דמיקרי חציצה המקפיד בה, ובשו"ת חלקת יואב (ח"א יו"ד סי' ל') הביא בזה פלוגתא בדחידושי הר"ן (שבת ק"כ) כתב בהא דאמרו בגמ' שם דאדם שכתוב לו שמו על בשרו וטובל דפרכין דנימא דהוי חציצה משום דיו, ולא הקשו מחמת מחיקת שמו הרי דאפי' דהוי לו הכרח מיקרי מקפיד, והוא נקט דככה"ג לא מיקרי חציצה דהוי אינו מקפיד.

והביא דבס' האשכול להרא"ד (הלכות מקוואות אות ס"ח) דרטייה שחוצצת כיון דרוב האנשים אף שיש להם מכה אינם מניחים רטייה, לכן כיון שהוא הניח הרי דמקפיד, ויעו"ש שרצה לחלק באם צריך להחליף הרטייה זמן לזמן הרי דאנו מקפיד משא"כ בשאנו צריך להחליף, ומגמי הביא ראייה דחוצץ ואף בגמי מרפא, הרי דאפי' הוא לתרופה חוצצת.

מנה המקור דכלי חרס אין לו טהרה

(ע"ב) כלי חרב אין לו טהרה- רש"י דאין לו טהרה כתב דהמקור הוא דליפנין להא דכלי חרס אין לו טהרה מדכתיב (ויקרא י"א) ואותו תשבורו, שאין לו טהרה אלא ע"י שביחה, ויש להקשות דרש"י פירש (שבת פד.) ד"ה לילי חרס, דליפנין דכלי חרס אין לו טהרה מדכתיב (ויקרא ט"ו) וכלי חרס אשר יגע בו הזב שברו, ורואיני בפני שלמה (להגאון רבי שלמה גאנצפריד) שנתקשה בזה, ותי' דיש ליישב כן, דקרא דזאותו תשבורו מוקדם בקרא לכן הביאו רש"י כאן, אולם ממסת שבת מיידי לענין מדרש הזב לכן הביא צדק דמצינו להדיא נמי לגבי הזב דכלי חרס אין לו טהרה אלא בשביחה.

הדרן עלך מסכת עירובין